

VÉGH JÓZSEF:

Hazánk gabonatermelése nemzetgazdasági
szempontból.

(Tudori értekezés.)

Kolozsvár, 1900.

Diss. A 280

Diss. A 280

Érh. 1900 sept. 20-án

10/25-1900/1

VKsz

Bivalatra kiadatik:

Ugyaszt. Pintér úr és

" St. Valp. Gábor ny. r. tanár úrnak.

Kolozsvár, 1900 sept. 20.

St. János

e. i. dekkán

Elfogadom

St. János úr

Elfogadom. St. János

"Hazánk gabna-termelése
nemzetgazdasági szempontból."

tudori értékesítés

írta

D. Vigh József

Diss. A 280

Tartalom

I. Fejezet:

Földmivelségünk helyzete a múlt-
ban, s jelen állapotában. -

II. Fejezet:

Gabona kereskedelmünk. -

III. Fejezet:

Liszt- és malomiparunk. -

I Fejezet.

Földművelésünk helyzete a múlt-
ban, s jelen állapotában. -

Magyarországot "ősido" óta mondhatni alapítványtól kezdve östermelesi állam volt, a mennyiben összes productiája, ipari tevékenysége, forgalma, sőt államháztartása berendezése, adózási rendszere, s földművelés is ewel rokon foglalkozásokon alapult.

Volt idő, mikor Magyarországot még sejjel, mérell folgó gardagországnak mondták s annak is hártották. Ma már tisztábban látunk, s látjuk, hogy regények vagyunk. Kitérít, hogy mily nagy tévedés

boldognak tartani egy orvost, mely
megtermi azt éppen, a mió szükségem
de többet nem, s mily csalogódás, gar-
dagnak lenni azt az orvost, melynek
gyer lakósága nem tudja elfogyasztani
a földjén termett kenyereket. -

De ma már eh sem mondhatni Magyar
országrol. Növekedett ugyan a művelés
aló vett föld, de még jobban növekedett
a fogyasztók létszáma, a lakosság, s már
csaknem ott állunk, hogy ez a kejjel-mér-
rel folyó ország nem tudja terményeiből
a föld munkáit fenntartani. Eövel
aromban korábban akarom azt kifejez-
ni, hogy talán, a túlnépesedés volna az
oka földművelésünk jelen hanyatlásá

nak - mely e hanyatlás keszségtelen jelen-
 ség -, azt sem mondhatni, hogy a talaj
 erő kimerülésében keresendő annak
 az általános panasznak az oka, hogy
 „ma már nem fűszert ki magát, a me-
 rőgardasági termelés”, hanem okai
 sokféle körülményben találhatók fel:
 az egyszerűbb földművelőknek az inten-
 sivebb gardálkodásra való keptelenség,
 a műkeségeltető nagyobb söke hiánya
 de talán a műkeséges értélem hiánya
 is, a nagy és közepbirtokoknál tapasztalható
 nagymérvű fenyvítés, midőnkor
 lassan költözködnek, crelsalán kísér-
 leterések a belterjes gardálkodás terén.
 Minderek nem is új hibái merőgaz.

gazdaságunknak, s ezt látták maireg-
 ben, segítései is igyekeztek rajta. Még
 1790-iki országgyűlésen foglalkoztak oly-
 dvekkel melék Magyarország. meőgar-
 daságának okosabb fejlesztését céloz-
 ták, kapcsolatban az ipar meőhonosítá-
 sával, mert bár hangulyozták mairek-
 kor, hogy Magyarország. "par excellens ag-
 riculture" állam, de e mellett tudatá-
 val bírták annak is, hogy az ősterme-
 les fejfentése, nyers productumok
 előállításának fokozására, mily
 nagyfontosságú szerepe a kereske-
 delem is ipar.

Való, hogy körgazdaságunk közé-
 kori jellege, mondhatn a 18. sz. ára-

dig tartoz, és hogy kevés államot
 mutathatni fel, melyben a nemzet-
 gondosági haladás oly lassu és nehe-
 zes lett volna mint éppen Magyarorszá-
 gon. Ezen jelenségek azonban meg-
 voltak a maga okai: kedverösteri
 földrajzi felvéseinél a kultúr államot-
 kal való érintkezés schintetében, pol-
 gári szervezésünk, politikai alkotma-
 nyunk, s eschintetében különösen
 nemzeti önállóságnak érdekében vi-
 volt folytatás harca emlitendő, tovább-
 ba nemzeti jellemvondásunk, de fő-
 ként gazdasági tudásunk hiánya,
 félreessége s sársadalmi világnézle-
 sünk ferdesége. A szakarc kosságnak

tökélyre mint jelentékeny nemet-
 gazdagodási tényezők teljesen ismer-
 etlenek voltak. - Kösz volt a tulaj-
 don, kösz a munkás kez, kevés a töké-
 les a munkaerő s az is rossz, megpróbát
 Híányzott a munkabecsülés - sokkal
 inkább mint bármely cultur és nem cul-
 tur államban - mellyel a munkát, a
 tisztességes kereskedést is, csak úgy mi-
 ként az odaadó földműves munkát, pa-
 raszthoz illően sorsolták. Ártélet, re-
 alis igényeit, anyagi érdekait, politi-
 kai és nemleges küzdelmek körépette
 nem elől tevékenység. Inne, mily nagy
 sárm akadály állott megőrzésünk
 fellendülésének előbe, melyek között azon-

bar van egy méltánylandó okunk is, h. i.
az olyan gyakran felemlegetett viszontag-
ságos történelmünk. -

Az igik században ébredt öntudatra
észrevetőleg a nemzeti élet minden te-
ren, ~~de~~ önkillo' nemzetgardaságról a-
z Magyarországon, ~~csak~~ er idő óta le-
het szólni, ma már az alkotá's sta-
diummába lépett a sejselmek és tapo-
gatórások köréből, de a gardasági ha-
ladás még lassan, a patrio more fele
gardálkodásba belecsontosodott his bri-
tokos lelkületébe, felzajásába a mo-
dern gardálkodás elveinek beolvasása ne-
hez. -

A gardasági foglalkozások köréből

legnagyobb jelentőségű nálunk a gabona-
termelés, - de csak a közép és nagybir-
sokokon még gabnatermelésnek tulaj-
donítható jelentőség, a kis birtokok csak
annyit, vagy annyit sem termel, a mennyi
fenttartásához szükséges, más productu-
mok előállításával pedig egysemmi föld-
művelőnél nem valószínűsíthető. A ter-
melési eredmény mástern változó az
igen birtokokon. - A 48-ban felbirta-
dult munkái kések, s az ezzel nyert erő-
söbbség productióban, productióban sem
mi eredményt nem mutat, ma is, mi-
ként 48 előtt 6-8 német termel egy ga-
bonasem után a kis birtokok.

Való az is, hogy egy sajátos, csak ná-

munkaszeres taláros körülmény, - bár his-
 mertekben - befolyásolja az okosabb
 lelkiismeretesebb földművelést, noha az
 ismeretes dolog, hogy Magyarországon két
 városokban ipar folytatni, korszerűen
 állami hivatalos viselni és földet mű-
 velni egy és ugyanaz, sokszor dolog, mert
 itt az a vélemény, hogy a gazdasági tudás
 minden emberrel vesztetett leírás,
 melynek fogva orvok, hivatalos, ügyvéd és
 iparos egyaránt folytatja a gazdaságot,
 de előrelátó bánásmóddal, s szakisme-
 rettel, önkezeléssel, értelemmel, kezesen.

Már pedig ha nincs egészséges földmű-
 velő osztály, nincs egészséges állami élet
 s ez az osztály teszi nálunk hiányosan

alapját állami létesítmények. -

A statisztika kimutatása szerint
 hazánk népességének 59%-a üri főfaj-
 lalkorásképen a földművelést, úgy
 hogy egyetlen nyugati állam sem köeli-
 ti meg, a termőterülethez viszonyított
 aronban - Franciaország kivételével -
 valószínűleg megelőzte maradunk.
 Magyarországon egy hektáros földön
 termet nálunk gabona 8.42 métermárra
 Párizsban 17.3, Franciaországban anny-
 mint hazánkban, Anglia, Németalföld
 Belgium, Németbírodalom mind
 előtünk állnak, csak a rendkívül
 külterjesen termelő Oroszország, Észak
 Amerika, Kelet India maradnak 5-6 m²

katholdalkénti terméssel mögöttünk.

Az összes termés mennyiségét véve mai kedverőbb helyzetben vagyunk, ugyanis 10 évi átlagban összes évi termés 38.5 millió meternársal lesz, melyben a nagy gabnatermelő államok haladnak meg csupán. (Oroszország 62.4. Keletindia 71. Franciaország 79 és Egyesült Államok 122 millió m².)

A gabonatermés növelésére bevezetett termelési módok a földművelés részben a munkaerő hiányát és pedig folyton emelkedő árakban, míg u. i. 1870-79 évek átlagában 24%-a a bevezetett munkaerő-földnek, 1896 évben 30%.

A gabonatermés növelésére a kemény

termékek aránya az egyéb gabonatermékekhez viszonyítva, abszolút mértékben kifejezve a következő

1870-79	hegyérterm.	3.733,291	egyéb gabn.	2.013,151
1880-89	"	3.973,764	"	2.060,780
1890-94	"	4.374,417	"	2.770,717
1895	"	4.267,696	"	2.005,068
1896	"	4.263,764	"	1.979,946

hektár terület volt bevetve. Látható ebből, hogy mind nagyobb és nagyobb terület vonatik gabonatermesztés alá, és hogy abból is a hegyértermékekkel bevetett terület egyéb gabonatermékek területére rovására folyton növekszik, ami éppen nem mutat intervallumgátlódás felé haladást.

A mi pedig a hektáronkénti átlagos termést illeti, ebben bizonyos megállapodottság észlelhető a 90-es években, ugyanis 12-13 meternégyzet körött ingadozik csupán, míg 1889 évben 8.6, és ezzel szemben 1887 évben 14.4-ig az ugyan hogy ez utóbbit megközelíti az 1895 évi átlagos hektáronkénti termés 13.91 m.m.-val. 1896-ban ismét száll 13.14 m²-ra. A 90-es évi átlaga 12.5 m²-ra tehető, mellyel, miként fennebb kimutattam a nyugati államokat követi, s a neuveskori őssze-hasonlításban jó körépes helyet foglal.

A ország határain belül, területi megoszlás szerint, hogy az Alföld áll el-

ső helyen, az „önként értesítő”, is pedig az egész termő szántóföld 50% buraival bevetve. —

Az összes termő terület hányában 31 millió hektár kerék számban, vagyis az egész ország területének 95%^a, ebből 13 millió há-^t meghaladó szántóföld van tehát a termő terület 42.7%^a, a szántóföld területéből gabonatermékkel 1896 évi statisztika adatai szerint 6.3 millió há^t, s így a szántóföld felerésze ebből $\frac{2}{3}$ rész a kemény terményeké, az összes kemény termények $\frac{1}{3}$ ^{ad} a búra adja, — országos átlagban. —

Az idegen államok körül, a velünk győzelemmel concurreáló, — hasonlóképen

földművelő államot, véve összehason-
 lításul s. i. Oroszországot, mely még
 a század elején legnagyobb gabonater-
 melő, s főleg legtöbb búzát termelő ország
 volt, de a melyet ma már Magyaror-
 szággal együtt csak Amerika, Kelet
 India és Franciaország túlszárnyal-
 tak. — Ezen Európai Oroszországot
 véve tekintetbe, a művelés alatt álló ter-
 ület, s ebből éppen a szárazföld, kisebb
 százalékot nyújt a miénknél: 26%
 de csak a tulajdonképeni gabonater-
 melő vidéket az u. u. Fekete földet véve
 hol 48%, a miénket meghaladja nagyon
 de mégis mered a Duna-Tisza-köze-
 nek (60%) arányát. — A lakosság

szerint a terület a köveskedőleg ontlik
 meg: parancs kéven 48% (a mi kiöbri
 sokosságunknak megfelelő) 37% a me-
 meseken 10% jogi nemégek tulajdonát
 teszi, s a többi a kereskedő s iparosoké.
 Nevezetes körülmény, hogy a gazdasági
 művelés alatt nem álló terület 19%
 tehát még kedvezőtlenebb, mint nálunk
 az ötvenes években volt (16%), s továb-
 bá, hogy a szárazföldnek evenként
 $\frac{1}{3}$ -része ugár. Mindez tehát a magyar
 külterjes gazdasághoz viszonyítva mutat, de
 egyúttal mind jelzi azt is, hogy verseny
 képességeinek fokozására, a termelés
 kiterjesztésére még nagy teremtés van.
 Mi, a gazdaság intenzivizációját sok

kal nagyobb sőkivel kell dolgozunk,
 mert a minőség alá vonható terület
 nálunk nem számítható, sőt azon
 5.3% gazdasági használaton kívül álló
 terület az ipar fejlődésével csak veszt
 tovább a nyomós gardálkodásról
 a világ gazdaságra való átmenettel sem
 hódít nagy területet az ugarból, a mely
 mesze mögött áll az oroszországi ugar
 területétől. Végül költségesebb a termé-
 les növelése, mert míg Oroszország 5-6
 nemet termel egy mag után addig
 hazai termelésünk mai évű edek óta
 8-10 nemet producal, s termeléses hogy
 Oroszországban csak valaminivel sokerebb
 gardálkodás mellett is könnyen elérhető a

3-4 szennyi termelés növekedés, míg
 nálunk ugyanennyivel fokozni oriasz
 söke befektetéssel a merőgazdasági
 technika modern vívmányai igény-
 bevétele mellett sikerülne csupán,
 de verseny képessége nem növekedne
^{iggy nyert}
 az ^{az} termés növekedéssel arányban. -

Az így előállított gabona nagyon drága
 volna, a föld tiszta jóvedelme a nyers
 jóvedelem igen csekély része lehetne.

Ezért már is hallani a pamaos
 felkiáltást, hogy a mai alacsony árak
 mellett törekre megy az előrehala-
 dottabb államok merőgazdasága.
 Minden kétségen kívül, áll is az, hogy
 a gabona ára rohamosan és indoko-

lastanul hanyatlak, és hogy hova tovább
 a mezőgazdasági termelés (s ez tekintetben
 a gabonára vonatkozik) mind inkább
 nem jövet ki magától oly értelemben véve,
 hogy arcafordított költséget nem kriti meg.
 Ezen sagadhatlanul mutatkozó je-
 lenség okát különböző körülmények-
 ben keresték, de a valódi okát meg nem
 találták, mert a jelenség vizsgálata-
 nál mindig jelen művelési módok-
 setek kiindulási pontul, származás a-
 lapjául és így természetesen a gondos
 vizsgálat mellett is csak arra azered-
 ményre juthatni, hogy csakúgyan a
 jelenlegi alacsony árak mellett lehetetlen-
 ség jövődelennel gabonatermelést ünni.

Ezért a vizsgálatnál szükséges kell
venni hogy a jelen művelési mód meg-
változtatható, hogy a gépek és eszkö-
zök cseréni megváltatása, a mun-
kaerő helyesebb és teljesebb kihas-
nálása mellett rendelkezhető a ter-
melési költségek annyira, hogy a je-
lenlegi alacsony árak mellett is meg-
jövédelmüknek lehetne mondani a
búza termelését, mert utóvígre senki
sem lehetkedhetik, abban, hogy sokkal
többet árt egyenileg és nemvetgyardasági-
lag véve is az, ha a szántóföldek pa-
lagon maradnak, mintha csakely-
jövédelmével bár, de műveltetik. -

Általánosan tapasztalható, köz-

gardasági jelenségek vizsgálatánál,
 hogy az árhangatlás sokszor kepen
 vagy maga után mindig, a műve-
 lési mód, munkás erő, munkaerő-
 rök megváltoztatására irányuló tö-
 rekvet, mely a termelés idejében
 többé kevésbé kedvező eredménnyel
 sikerül is. - Természetesen a népsze-
 gig fokozni-folytonos árhangatlás mel-
 lett - a termelés interváltása, sem lehet,
 meg van ennek maga határa, me-
 lyet nem a népek gardasági fejlettsé-
 ge, de a természeti viszonyok szab-
 nak meg.

Minderekből látható, hogy földmű-
 velésünk s ipari gabnatermelésünk fej-

lödése, jövedelmesege pusztán a terméskor nagyobb mérvű lefoglalása után nem remélhető, mert, mint fennebb kifejtettém, újabb művelési alá fogható területeink nincs, hanem a meglevő földterület, teljesebb mérvű kihasználásával növelhetjük jövedelmét, a mely jövedelemből majd a tulajdonosok nem a terméskor, hanem a munkát és söket illeti meg. -

II Fejéret. -

Gabona kereskedelmünk.

Minden állami élet kezdetein, s így karánk, mindig különösen földmű-

velő, állam életében is az ipar és kereskedelem fejlődése nyers anyagoknak felgyártmányokká, átalakításában illetve nyers anyagok és felgyártmányok forgalomban hozatalában nyilvánult. Magyarországnak, mint kíváltságos gabna termelő országának önként és kötelesség gabna kereskedelme fejlődött ki elsősorban is, a nemzetközi kereskedelemben is ez által jutott szerephez, mert az országunk ezen elsőrendű productumna egyrészmint a nemzetközi csereforgalomnak egyike legjelentősebb tényezője.

Mondhatni a gabona az egyedüli nyers terményünk, mely külkereskedelmi

mérlegünkben hosszabb időn át, mint
 aktív szerepet, dacára annak, hogy
 jelenleg 18 millió ^{lakos} van, csak a belfor-
 galomra, tehát a fogyasztásra 10 millió
 hektoliter szőlőszőlő és a vető mag szőlő-
 szőlő 25-30 millió lehet, s így összesen
 elfogyasztásra 35-40 millió hl. szőlőszőlő-
 let igényelhetik. Így ugyan a termelés
 legtöbb évben fedeti a szőlőszőlőt, pld.
 1868-ban 53 millió hl. volt a termés, de
 már 1873-ban csak 22 millió, mely a
 szőlőszőlőt, (ha mindjárt az akkori 13
 milliónyi lakossághoz mérjük) nem fe-
 derte, s így kivételre nem juthatott,
 de semleg mégis volt éven éven is ki-
 vétel bár kevesebb. Ezt bizonygal nem

természet feletti módon értük el, hanem
 a vármentes Romániai búza beáram-
 lása sette lehetövé. Különben is a
 befogadásnál nem lehet az egész la-
 kóság jelenni, mert csak a Duna
 Tisza körén fogadásnak kirárolay bu-
 za kényeret Harántban, másképen
 nem is volna megmagyarázható azon
 körülmény, hogy 45 millio hectoliter
 átlagos termés mellett, hogyan lehet
 az evenkénti búza kivitel 6 millio
 s ugyannyi a liszt kivitelünk, sőt
 nemegy évben 10 millio hl. búza kivite-
 lünk is volt. —

Legkedvesebb év a búza kivitelre nemcsak
 az 1868-iki, mikor nemcsak nagy volt a

gabona termes, de kedvezők voltak a
 hozományuk is, a hivatalok, n. i. az
 újonnan elkészült vasúti vonalak ál-
 tal megnyitott síkterületi förtékei fia-
 csok hozzájárultak, hogy gabona kivite-
 lünk legnagyobb fokát érte el. Erő-
 sőt kedve folytán hanyatlak 1874-ig,
 majd ismét emelkedőben van a régi
 helyre a világ forgalomban elfoglalni
 többé nem volt képes. Éppen a mi föl-
 lendítette kivételünket, ugyanaz segített
 leszorítani, n. i. a közlekedés hatalmas
 fejlődése, vasútvonalak kiépítése min-
 denfelé, melyek által megnyitott orosz-
 ság gabonájának leverető csatornája.
 1878-ban ^{együtt} legerősebb positionból, Thwairból

ver ki az orosz biera. A többi piacra-
kat is lassanként elfoglalja Amerika ol-
csó gabonája, sőt a keleti államok is
sikeres konkurenciáért, Kelet-India, Aus-
trália gabonája kerül elárastani Euro-
pát.

Amerika a század eljén 5 millió hek-
tolitert exportált csak, Oroszország 3 millió
1878-80 években már Amerika 35 millió
s Oroszország 60 millió hl. gabonát szállít
Európa piacára, tehát többet, mint
harminck egész termelés eredménye.

A kivitelünknek a 70-es években be-
követhezt nagy mérvű hanyatlása meg-
döntötte ama régebbi igazságot, hogy
„Magyarország Európa elestára”

Koránt sincs azonban okunk sem a
 kétségbe esésre, sem a pessimizmusra,
 mert ma is kivitelünk java részét
 éppen az élelmiszeri cikkek teszik s
 ezek között is a gabonafélék, melyekből
 termésnek kulcsfontosságú nagy részét ki-
 visítik, m. i. 1868-ban az összes ter-
 mésnek 80% a búzából, 59% a rozsból
 s liszttermékeinknek is 81%-a expor-
 tálható, s a verseny hatása alatt a 80-
 években is még feleréne, s csak a legu-
 jabb időben szállt 25-30%-ra, különö-
 sen a rozs, a melyt mondhatni telje-
 sen leszártok az orosz rozs, mely tud-
 va levőleg Oroszországban a rozs termelés
 kétszer akkora, mint a búzatermelés, s

ez arány érvényesül a kivitelükben is.

Kivitelünk teljes elosztásiért beszámlál
arokban, - mint ezt a 40es évek alatt hat-
lani lehetett - egypermen növekedéses. -

Mindenestre sokat változott a for-
galmi viszonyok, mert míg abban az
időben, Oroszország, Románia, Galicia
vasúti forgalom hiányában teljesen ki-
vült esett a származáson nemzetközi gab-
na kereskedés szempontjából, addig az ös-
szeköttes létesítése óta, rájuk merve ve-
redelműs befolyást gyakorolt. -

A világ forgalom eme lényeges megvál-
tozása egyenesen a vasutaknak tulaj-
donítható. A forgalom illetve kereskede-
lem élénkisége nem igen fontos tényező

helyes alkalmazásától függ. Arra kell
 törekedni tehát, hogy olcsó és gyors köz-
 lekedés létesíthessék. Olcsó forgalom
 kelléke; olcsó ársladás, a díj kifizetése le-
 szállítása, a gyors forgalom kelléke:
 az ársladás egyszerűsége és egyszerűsítése.
 Ami megkívánatik az általános for-
 galomra, ugyanaz szükséges a gabnakeres-
 kedelem élelmiszeréhez is.

Flaxánkból a 70-es években a gab-
 na kivitelű kereskedelmi ügyletek tisztán
 száraz földi összeköttetés útján
 bonyolítottak le, majd, Amerika,
 Anglia nagyobb mérvű listaforgatásá-
 nak hatására alatt, az olcsóbb tengeri
 szállítás vétele, így az Triestnél. Ké-

sőbb ismét mára földi úton exportál-
ják a gabonát, miután Németország a
már elismert fölényben álló jó minő-
ségű lisztünk állandó fogyasztója lesz.
Ez irányú kivitelünk jövedelme ha-
sott a szállítási díjalakulással, a mely-
nyiben a díjtelek csökkenését eredménye-
ze, a melyet az árszabás egyszerűsítése
érdekében a vasuti vállalatoknak meg-
kellett tenni. (Tarifaink most maga-
sabb arát, a németországinál, de alacso-
nyabb az osztrák vasúti díjteleinél.)

A vasutak körében minden
ártmészként áldozatnak tekintenek,
s nem veszik figyelembe hogy a szállítás
díjja a forgalom növelése, s mint maga-

sabbriel: elvontak ~~semmit~~ világpiacra
 ránk visszatérése vagy legalább a
 megélőlködés megtartása, s nem vesítke fi-
 gyelembe, hogy a díjmérsékléssel szem-
 dett csekély veszteséget, a nagyobb forga-
 lommal járó nagyobb haszon kiegyenlí-
 ti. —

Másfelől kétségtelen dolog, hogy a
 gabona árában nálunk beállani so-
 kor csodálatos ingadozások és eltéré-
 sek miatt, a vasuti díjszáma bár-
 mily mérséklése mellett is, semmi
 kedvezményt sem tud nyújtani az ol-
 csó közlekedés. Nem egyszer volt, eset-
 arra, hogy külföldön ~~akkor~~ ként 6-7 ft
 volt a gabona ára, míg nálunk 14 ft.

Élyen ár elérés mellett, természetesen, nem lett volna jóvételhez a gabona kiviteli kereskedelem, ha mindjárt ingyen szállították volna is, a vasúts.

A viteldjak is szállítási költségek hatalmas befolyását, melyet a gabonakereskedelemre gyakoroltak, legfőnyesebben bizonyítja Amerika példája. Ott 1740 kilométer távolságra szállítják azt a mennyiséget, aron árt, a mely mennyiséget, s mely díjért nálunk csak 500 kilométerre vitték. — Bár az arány nem egészen így áll, mert Amerikában, miként Oroszországban igen hosszú vasúti vonalak vannak, s itt csak aron elv érvényesülését láthatjuk, a mely kisebb mértékben nálunk is keres-

van vive, hogy s. i. a hosszabb úton való szállítással aránylag olcsóbb díjtételhez állapíttatnak meg?

Ítéljék felmentendőnek tartom azt a különös jelenséget, hogy Magyarországon keresztül az idegen gabona olcsóbban megy, mint a határon belül rövidebb úton szállított belföldi. Pld. a romániai határon levő Verciorovatól Bécsig csak olykor^{ai} díjtétellel mehet a gabona, mint ugyanerre vonatolnak Temesváról Bécsig terjedő vonalán. Ennek magyar-határ a romániai bura nagy mérvű behozatala, mi a perzsidésünk folyán birtosított várméntsége csak inkább elősegítet. Károsnak ugyan

nem mondható, a román bura ezen beöröklése, mely némileg műkészségi is tette kiváló minőségű buraik javára részreket listák feldolgozására, s a mennyiben a helyfogyasztásra szolgált a román gab. annyiban még hasznosnak volt nevezhető, de káros arány volt mégis az olcsó minőség, mely országunkon keresztül minden saját buraikkal győzelmesen konkurrálhatott, a külföldön, - s mely igen sokszor magyar biraként lett elárúsítva, rontotta buraikkal jó hírnevét. -

Gabona kereskedelmünk nemmel láthatólag veszt a két nyugaton, keleti piacok megőrzésével nem pótolja e

veszteséget, nyugatiak államok foglal-
 ják el észrevétel nélkül is. Igaz u-
 gyan, hogy Kelet, szármukra még annyi-
 ra sem volt megközelíthető mint a nyug-
 gati tengeri államok által, az aldana
 szabályozása, keleti vasút vonalak ki-
 építése előtt. Flanem jelenleg már többrend-
 beli vasúti összeköttetés, előnyös vízi u-
 tak a lehető legkedvezőbb helyrebe jut-
 tattak a Balkán államok kereskedel-
 mi meghódítására, s a mellett, hogy
 tessék szerint válogathatunk szárazföl-
 di vagy folyóvízi közlekedés körök, még
 az a nagy előnyünk van nyugatiakkal
 szemben, hogy a Balkán államok nyel-
 vet igazsággal az ország határain belül

elsajátíthatni, a mi nemzetközi keres-
kedelmünk nem jelentéktelen tényező.

Hiszen már valóságos frázis a valb
hozz, a Balkán államok felvétele fog-
va különösen a követlen reánk van
utalva, s hogy a magyar specializációs
termékeink, a magyar iparnak leg-
természetesebb piacra, hova kereskede-
lem útján legelőnyösebben lefolyhat
termelésünk fotoszege.

A statisztika itt is nem mutat, ino-
lenciánkra, melyből - a mind sürűbben
felhangzó figyelemre méltó s öntözés -
sem képes felkászni, e tárgy, figye-
met érdemlő nemzetgazdasági művel
politikai becsületek, sem tudják a figyelem

met, vagy talán a bizalmat a dunai államok felé fordítani.

Az aldunai hajózási tekintetében negyedik helyen állunk csupán.

Az aldunai forgalomban részt vesz:

Angolorsz.	442	gőrossel, melyek tonnatart: 448.990	
Görögorszá	50	" 170 vitorlás	" 80.791
Franciaors.	51	"	" 51.110
Magyarors.	83	" 7 vitorlás	" 44.863
Törökorszá	—	290 "	" 31.444

Ezen adatok a Vaskapu megnyitása előtti viszonyokat tüntetik fel, a mióta kétségtelenül kedvezőbb arányt, ha mindjárt nem is kedvezőbb helyzetet foglal el. Balkán sűrűforgalásunk csökkenését még világosabban tünteti föl

az a körülmény, hogy ezen államok
összes bevételének csak 4.2%-át fede-
rte Magyarország, míg összes kivételé-
nek 9.6%-át mi vettük át, vagyis be-
horatálunk jóval felülhaladja a csere-
be adott árak értékét. Megjegyzendő
hogy a behozatal tárgya főként gada-
sági termék (gabona Romániából
állatok Liebbiából).

A Balkán félsziget évi gabona ter-
melése 90-95 millió hl. (kb. 75-80 millió
szé.) melyből 30% búza 35% kenderi, az
utóbbitól 32%-ot Rómánia termel.

Legújabb időben a nemretekői ga-
bonakereskedelmre leghatalmasabb be-
folysít csak Amerika gyákorat, versenye

nemcsak reánk hat érekenyen, hanem
 érintette egész Európában, de minket,
 ezt a legkevesetlenségtől.

Első feltűnése Amerikánál, mint
 gabnatermelő országnak a 70-es évek
 elejére esett. Legelső megjelenése, ^{a világ forgalmában} mint
 váratlan jötekor, meglepő segédelen
 nyilvánult. Európában általánosan
 gyanú vagy épen rossz termés közepette
 fenyegető insígtól, sőt súlyos gazdasági
 válságtól mentve meg, egész Európát
 s sagadhatatlan, hogy az amerikai
 bőség áldás is merencse volt az euro-
 pai népekre.

Flannery a mi segély volt az insé-
 ges időszakban, az terhese vált, az euro-

pai államokra a későbbi időszakban.
 De a mennyire pessimisticus az a né-
 ret, hogy az amerikai verseny sala-
 mi ellen állhatlan áradat, mely kei-
 telhetetlenül elsöpri az európai merő-
 gárdaságok, mely versenyemre merve-
 lőiparrunka optimisticus az a néret,
 hogy mely Amerikát a bőség kiapad-
 hatlan forrásának tartja. Esodálatos
 verseny képersége az Egyesült Államok-
 nak nem termelőt felelti. Termi-
 szetes okai: hatalmas, új termelőerő
 nagy tökélykel kihasználva, se két-
 segyerő együttműködésével teremtek
 olcsó productumok, olcsó szociális-
 sz. - A végtelenül költséges művelés

az ugynevezett gári gabva termelés,
 kevésk lehetővé art, a hihetetlen olcsó-
 ságot.

A 80-as években már művelés al-
 került valamennyi művelhető föld-
 terület, s Amerika merőgazdasága kezd
 megállapodásra jutni, a feltételes
 művelésnek vége szakad s a blögar-
 daságot, belterjes művelés foglalja el.
 evel együtt a termelési költségek növe-
 kednek, s így verseny képessége nem
 fog oly ellenállhatlan erővel emelked-
 ni, de egyszersmind megkezdődik
 Europa, Amerika között a valódi kiu-
 delém, egyenlő fegyverekkel.

III Fejezet

List- és malomiparunk.

Ha Európában, az egyes államok
 mezőgazdaságának műszaki haladá-
 sát tekintjük, szembeötlő Angolország
 haladása, holott nem is agricultur ál-
 lam. De nem is annyira mezőgorda-
 ságának köszönhető, hanem az ipar
 és kereskedelem kifejlődöttségének,
 úgy hogy a mezőgazdaság műszaki fej-
 lettsége — az iparos és kereskedelmi
 érdekek olyan védelme és előrehala-
 dottsága mellett, minő éppen Angolország-
 ban tapasztalható — csak természet
 következménye.

Hazánk mezőgazdasági művelési
terén még csak a kérdések kérdése áll
s így a földművelés és ipar közötti ös-
szefüggés, a kölcsönös hatás és vissza-
hatás nem oly feltűnő.

Nálunk az östermelesi foglalkozá-
sok között egyedül a gabnatermelés az
mégne' feltűnőbben észlelhető az ipar
ral való összefüggése a földművelésnek,
ez képezi alapját egyik legfontosabb
nagyiparunknak sőt gyáriparunknak,
A. i. a malomiparnak. —

Öröszorvaj, Amerika versenyével
semben nemis várunk a malomipar-
unk, mert nemcsak mennyiség, de
minőség tekintetében sem áradtunk volna

volna a verseny kiállási velük, ki-
 tűnő acrios buránk, a nyugati álla-
 mokban divatos öltési módok miatt
 értéktelen anyag lett volna, ha csodá-
 latos módon fel nem lendült, saját-
 ságos nemzeti rendezéssel bíró ma-
 lomipannuk, s éppen buránk acrios
 volta kapcsolatban öltési rendezésünk
 kel tette világhírűvé tisztánket, s es-
 közölke méltó felhívásainket, a nyug-
 gati államok előtt.

Spárifoglalkozásaink köréből meg-
 lepés nemcsak lépett ki, s fejlődött oly
 magasra, mi csak kedverő honjaink
 áráinkból magyarázható.

Egy tisztán agricultur állapotban

levő államban természetesebb átmenni a földművelésről az ipari életre nem is képzelhető? -

Malomiparunk rohamos fejlődését leginkább a 80-as évek tüntetik fel. Ez idő alatt egyre-másra alakultak és rendezték be malmaink és főleg a főke-
tesesebb berendezésű nagy görmalmok. Míg 1868-ban 147 volt, 1885-ben 910 s 1895-ben 1400 görmalom volt. Az 1884-iki számláláskor az összes malmok száma 17 ezer, az összes termelés pedig 22 millió, melynek fele a görmalmokra esik, s a görmalmokra eső részről is 80% a 120 nagyobb berendezésű malomra esik, melyek átlóképesége napi 320 q. -

A malom ipar haladását, aronban,
mindennél jobban bizonyítja a termel-
ésben mutatkozó többlet, és pedig
fokozottabb mértékben a nagyobb beren-
deresű malomoknál: —

nagy berend. görmalom feldolgozott gabonát: szaporulat			
1880 ban	^{ener} 6.370q.	1884	^{ener} 9.572q = 51%
egysz. berend. görm.	" = 3.642 ^{ener} q	"	4.861 ^{ener} q = 59%
nagy berend. vízimalom	" = 619 "	"	893 " = 44%
egysz. " "	" = 6.280 "	"	6.480 " = 3%
szaraz malom	" = 529 "	"	551 " = 5%
szelet malom	" = 215 "	"	219 " = 2%
17,570.000.		22.458.000. 28%	

Látható, hogy 4 év alatt, a görmalmok
jelentékeny szaporulást estek el, s
még számszerűen a nagyobb vízimalmok

örleseképessége.

Budapesti nagyobb malmaink munkaképessége 20 év alatt (1870-1890) megkétszereződött, ami egy jelentőséggel avval is, hogy liszt kivételünk is megkétszereződött, mivel pesti malmaink kivétel nélkül kivitelre dolgoznak. -

Liszt kivételünk, a finnei kikötő megközelíthetése óta (1872) rohamosan emelkedett, úgy hogy csaknem összes gabona készletünk (a belforgatáson kívül levő) megőrzölve kívándorolt. Fogyasztói lehetek az összes nagyat európai államok. Főként Anglia, továbbá Amerika. Anglia csaknem

kirárolag finom buraliértünket, fog-
gyasztja (0-3 számot) melyből termé-
lésünknek 50%-át 0-harmadja fel.

Az alföld - finnei vasútvonal kié-
pitése előtt csekély ingadorással 200.000
g. körül állott list kivitelünk menny-
nyisége. 1878-ik évben már 694.000 g.-ra
emelkedett, s ezóta is állandóan nö-
vekedőben van, a mi a list kiváló fi-
ronosságának köszönhető, melyben egy
általán sem tudja utolérni.

Bár a külföldi listipar is halad
de nagyobb lépéssel haladunk mi is,
nyilván hogy 1860-ban a mi legfinomabb
list volt, az a mai 3-as számnak
felel, vagyis rövid 30-40 év alatt meg,

négy finansági fok íresek el. -

Vénetorságnak jelenleg is legfinomabb listproductuma a mi 1860-beli első minőségű örleményünknek felel meg.

Listánk kitűnő jóságát érdekesen documentálja az a körülmény, hogy Kelet-Indiában mint valószínű fenyű-ési cikk igen nagyra van becsülve. E kiváló eredmény a malomipar terén, ezen iparunk előrehaladott technikájának, de mindenek felett kitűnő minőségű buránkunk köszönhető.

Az 1862-iki londoni kiállitáson, hihetetlennek tartották, hogy abból a szűk ke, igénytelen, aszott (bányai) burából

kecsült volna, az magyarok ok kiállí-
sok hűs fehé magyar list. —

Amerika saját öleményét keverte
a mi listünkkel, s mint a sajátját
horta forgalomba, Anglia is evel ja-
vitotta list terméket, s evel a magyar
listnek jó hírneve gyorsan bejárta az
egész világot, s malomiparunk va-
lósággal nemzeti büszkeségünkre ^{taigyásai} lett.

Magyarország legelső görnalma
1836-ban épült Sopronban, s evel meg-
előzte Austriát. A 30-40 es években,
mikor az ny nevezett szina örési modor
volt csak ismeretes, a külföld sebb,
fehérebb listet gyártott mint Magyaror-
is mint déli Oroszok. s evel ok, hol

kemény acélos bura került, melyet a lágysemmi bura öléseire berendezett nyugati malmok felhasználni nem tudtak, mert rendkívül sötét, barna lisztet adott, minthogy nemcsak a lisztet adó belső résre, hanem a heja is meg öltődött. A griz-ölési módorig az acélos burának esélye értéke volt. A bura-nak egymásután való törése, aprítása és sokszoros ölése fejlődött ki speciális magyar ölési módorra.

Ezen successiv moratólási rendszerrel, — mely bár sokkal hosszadalmasabb, fáradságosabb munka a sima ölésnél követett egyszeri vagy 3-szori felöntésnél — sikerült elérni, hogy

a sűrűbb színű, de bő síkér tartalmu
 hazai buzából a legsűrűsabb, legfehérebb
 korpamentes s igen tápláló magyar
 liszt állott elő. Am

A nyugati államok malomipara
 állandó fejlődésben volt, haránkban
 el volt maradva, s fejlődése egyszerre
 ugrászerűleg következett be, mondhatni
 egyik végletből, a szélmalmokból, csak
 pott át a másik végletre, az i. a nagy
 berendezésű gőrmalmokra. -

Feleslegesnek tartom e helyen fej-
 tegetni, mily sok előnye van a magyar
 őrítésnek a sima őrítési rendszer felett,
 csupán azt említem, hogy a magyar
 liszt sokkal inkább alkalmas a szál-
 li-

Sásra merő a gabona szarason örölte-
 tik, míg a szina örölmél nedves ál-
 laponban, mikor is artán a liszt
 mesterseges szárításával kell gondos-
 kodni, a mi költségjes és idő, rabló'
 s forgalomképeessége még szárításu-
 sán sem megbizható, minél rövi-
 debb idő alatt, fogyasztás alá' kell bo-
 csátanni.

A magyar ölési módnak igen ké-
 sőre akadtak utáirói, Az első e sekín-
 setben Amerika, de kevesebb fájadság-
 kevesebb figyelemmel alkalmasra
 ölési rendszerünket, nem is kért
 oly sokféle finomságu lisztet mint
 mi. Azelő'állító liszt minőségje meg-

közveti, a horrai listet, s azon az uton
halad, melyen utolérhet, bá' verseny
képességét ellensúlyozza az a körülmény
hogy a szállítási költség igen megke-
síti az árat, a mihez hozzájárul
még azon költség többlet, és idővesztés,
mely öltési rendszerünk teljes és hű
követése mellett felmerül, e kétsős
akadály nehezíti küzdelmünket ellenünk.

Ma már elmondhatni, hogy valamennyi
nyitállam, a listipar versenyében sa-
ját fegyverünkkel harcol, s hogy csu-
pán a gabonánk minősége tartja fenn
elsőségünket.

Legyeges akadályozó körülménye
9, orsabb előhaladásunknak az, hogy

mincs kelő mennyiségű nyers anyag
 a malomok rendelkezésére, s annak
 egybűrinen való gyors és könnyű be-
 szerzésére konjunktúráik nem al-
 kalmasok. Általában ismerem, do-
 log, hogy a budapesti gabona árak
 nem a világ kereslet és kínálat törvén-
 yei szerint alakulnak, hanem at-
 tól merőben különbözö, független
 hogy ne mondjam: szerényes árala-
 kulások jönnek létre, az európai pia-
 cok befolyása egyáltalán nem érezhető
 ennek követelménye után, hogy
 nálunk akkor is magas az ár a búrá-
 nak, mikor külföldön csökken. Drá-
 ga búrából pedig csak drága liszt készíthető.

É kedvezőtlen helyzetben a gabonake-
reskedelem helyes irányításával vél-
sek segíteni. Keleti államok buvá-
jának haraikba kerülésével, de a mi-
hez további kellékek: könnyű körlehe-
des, olcsó szállítás, olcsó és gyors rak-
sávra, miként erre az előbbi fejezet-
ben rámutattam, -

Olcsó szállításmunkának utját áll-
ják magánvállalatok speculációi, me-
lyek pérményi gárdálkodásra adják
magukat, s áldozatnak tekintenek
minden díj merészkösz.

Budapesti malmainak megvannak
kezelve súlyos adókkal, kútféle vámsal-
kal, s így körülmények között, érhető, ha

ha a pesti szabadraktaikat a gabona
 árának mesterséges lenyomására has-
 nálják. - Végre nagy akadály a malom
 iparnak, a világ piacok távol-
 ga fővárosunktól, vámviszonyaink
 kedvetlenül állapota, különösen
 Németországgal szemben számalom-
 méltó helyzetben vagyunk, n. is
 magas várnok által listánk ki-
 selítési valószínűséggel védekeznek, míg
 gabonánk előtt megnyitja sorompót.
 Míg Németországot a listák behozatala
 szabad, mindegyik követelménye az
 hogy nemcsak Német- és Orosz-
 földet vettessük el listakivitelünktől,
 hanem határszerű lakosságunkat is

mellet 10-20 kilom. széles vonalban, saját birtokból, Csehországban készült lisszel csehek és nemcsak latyák el. -

Flyen körülmények körött elvül kell kitűnni a további haladásra néve, hogy míg a lissz nyers anyagának beszerzése végett keleti és déli összeköttetésekhez kell keresni, addig lissz kivételünkkel nyugati és délnyugati szerencsés összeköttetések után boldoguljunk. —

Továbbiak:

Adatok Magyarország gabnakevi-
selének kezdéséhez.

Magyarország gazdasági statisztiká-
ja (Mj. Polyani 1896.)

Földünk birtoka és létszáma. Pekár
Gyula.

Gazdasági válság. Polyani Jakab.